

Den tvetydige tryghed

"De fleste mennesker lever i en tilstand af tavs desperation og går i graven med en sang der aldrig blev sunget" skrev den amerikanske forfatter Thoreau i sit berømte værk Walden for over 150 år siden. Men ordene er jo ikke ligefrem blevet uaktuelle siden. Det er ikke mere end nogle dage siden man i P1 kunne høre nogen diskutere om vi er ved at sande til i vores umættelige behov for tryghed, om vi efterhånden overhovedet tør miste fodfæstet bare et øjeblik og gøre noget uforudset eller ligefrem skørt, noget som kan få konsekvenser for økonomi, karriere...kort sagt vores "fremtid", hvor uhåndgribeligt det begreb så end er.

Det er snart muligt at forsikre sig mod al slags dårligdom. Meget af det som måske tidligere blev opfattet som tilværelsens vilkår eller skæbnen, er ikke længere noget man behøver finde sig i. Fx har det været foreslået at man skal kunne forsikre sig mod ens børns manglende succes i uddannelsesforløbet. Men kan man forsikre sig mod et ufuldbyrdet eller ulykkeligt liv, et liv som ikke ser ud til at lykkes? Og hvornår skal erstatningen udbetales, og i hvilken form? Kan penge købe den sang der sidder fast inde i en og ikke kan komme ud?

Den indisk-engelske filosof J. Krishnamurti talte om to former for tryghed: en elementær fysisk og en psykologisk, og det er især sidstnævnte han mente volder os problemer. Ifølge ham bygger vi en stor del af vores tryghed på et falsk grundlag fordi vi gør os afhængige af ting som i sidste instans ikke fører til større tryghed, men som tværtimod gør at vores liv stivner i en mere eller mindre ritualiseret og dogmatisk virkelighedsopfattelse. Vi klynger os til ideologier, religioner og terapier i en form for selvopholdelsesdrift som går langt ud over hvad der rent faktisk skal til for at holde os i live både fysisk og psykisk. Resultatet er at vi kvæler netop den spire til liv i os vi så desperat søger.

Det er klart at vi alle har brug for at få dækket nogle grundlæggende fysiske behov for at kunne føle os trygge, men det psykologiske behov for tryghed fylder i virkeligheden langt mere i vores liv. Vi har naturligvis behov for nære relationer, men også for fx respekt og anerkendelse. Man kan sige at vi føler det nødvendigt at være nogen eller noget, med andre ord, vi har brug for en identitet.

Det er næsten blev en kliché at vi får vores identitet gennem arbejdet. Vel at mærke lønarbejde. Frivilligt arbejde er af en eller anden grund ikke så identitetsskabende. Identitet er lig med tryghed, i psykologisk forstand altså, idet den grundlæggende materielle tryghed i hvert fald i vores del af verden er nogenlunde sikret. Derfor er identitetstabet i forbindelse med arbejdsløshed som oftest et større problem end de materielle afsavn.

Problemet er bare at denne tryghedssøgens trofaste følgesvend er angsten - angsten for at give slip og kaste sig ud i det uvisse. Derfor bliver vi som regel der hvor vi er eller har fundet os til rette. Og med tiden bliver det sværere og sværere at flytte sig. For den identitet vi har, vokser sig større og større. Der bliver nemlig til stadighed fyldt på den i form af alle de ting vi er blevet

til i vores liv, vores "karriere", vores familie og andre tilhørsforhold. Det er meget svært at stille sig udenfor bare et øjeblik og betragte dette fra et helt andet sted, et sted med virkelig stilhed og ikke kun tavs desperation. Hvis vi gjorde det, kunne vi måske se hvem vi virkelig er, lige her og nu, og ikke kun det billede vi har bygget op gennem mange år. Og vi kunne, ikke mindst, handle ud fra dette nye og ikke fra fortidens billeder.

Tryghed som et mål i sig selv er en form for resignation. Men et eller andet sted dybt i de fleste mennesker er der en gnist, en lidenskab, som ikke vil tryghed for enhver pris, eller som finder tryghed på et andet plan, der hvor der ikke før så ud til at være trygt. En sådan "dybere" form for tryghed er ikke lige så afhængig af omskiftelser, og den er heller ikke bundet så meget op på identitet, så i en vis forstand er den mere tryk end den tryghed i det vi allerede kender og holder så krampagtigt fast i. Eller med Krishnamurtis ord: "Tryghed ligger i at kunne gennemskue hvor trygheden ikke findes". Og der er ingen tryghed i det kendte. Det kan synes paradoksalt, for er det ikke netop det vi normalt forbinder med tryghed, alt det vi kender så godt og sætter vores lid til?

Jo, men det er et tveægget sværd. Det er nemlig en tryghed der ikke tager højde for at livet er en dynamisk og kaotisk størrelse. Det kan ikke sættes på formel eller indpasses i de billeder og normer vi har opbygget om verden. Når vi mister vores arbejde, bryder noget af denne verden sammen. Eller når vi bliver uhelbredeligt syge. Og vi skal måske til at genopfinde os selv. Det er ikke noget vi kan forsikre os ud af. For det rammer nemlig ikke alene vores pengepung, men hele vores identitet, og den gives der som bekendt ingen sikkerhed for. Den kan være helt eller delvis væk på et øjeblik.

Et eller andet sted i os selv ved vi det godt. Derfor er stress også blevet en folkesygdom. For kravet om identitet og om at kunne sætte livet på formel har aldrig været større. Vi er overvåget af samfundet og af os selv fra vugge til grav, og stress er bare et andet ord for angsten for at den orden vi tror findes skal krakelere. Men det er en selvpåført orden, og ikke den orden som vores sind og krop fra naturens hånd er udstyret med. Man kan sige at ved at leve det liv vi gør, har vi mistet følingen med en højere form for orden. I stedet føler vi at vi ikke slår til og går måske ned med stress.

Det kan let komme til at lyde lidt tåget og mystisk, det med en "højere orden", men måske er det i virkeligheden ganske ligetil. Vi er som biologiske organismer langt mere komplekse og fintunede instrumenter end de strukturer vi med vores bevidsthed formår at skabe. Derfor kan der let opstå en uoverensstemmelse, en dissonans, mellem det vi med vores vilje, idealer eller traditioner forsøger at opretholde, og det som vi i virkeligheden er.

Det nærliggende spørgsmål er så hvad eller hvem vi i virkeligheden er. Måske ligger svaret gemt i selve spørgsmålet. Eller rettere, ved at spørge på den måde, viser vi at vi stadig ligger under for behovet for at finde endegyldige svar der kan give os tryghed. Og ikke-svaret bliver derfor at vi skal kunne udholde at se på at vi ikke ved hvem vi er, ikke for at finde det endelige svar på hvem vi er, men for at kunne leve et liv der gør spørgsmålet overflødigt.

